

ПОНЯТТЄВИЙ ПРОСТІР КОНЦЕПТУ *СКРОМНІСТЬ* У БРИТАНСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ

В.О. Резнік (Харків)

Стаття присвячена характеристиці поняттєвої складової лінгвокультурного концепту *СКРОМНІСТЬ*, представленого у світських філософських і теологічних концепціях Середньовіччя та Нового часу. Когнітивна ознака скромності – помірність. *СКРОМНІСТЬ* у релігійному аспекті є зовнішнім проявом внутрішньої чистоти й покірливості християнина, в етичному – форма усвідомлення особистістю своїх обов'язків перед собою та суспільством, моральну якість, яка характеризує людину з погляду її ставлення до себе та оточуючих і виявляється у невизнанні людиною своїх зверхності, гідності та самодостатності, у дотриманні моральної охайності в сексуальній сфері. У буденній свідомості представників сучасної британської культури скромність зведена до відповідності вимогам стриманості у рухах тіла, вбранні та прикрасах.

Ключові слова: етика, лінгвокультурний концепт *СКРОМНІСТЬ*, мораль, теологія, філософія.

Резнік В.А. Понятийное пространство концепта *СКРОМНОСТЬ* в британской картине мира. Стаття посвящена виявленню прототипических свойств лингвокультурного концепта *СКРОМНОСТЬ*, представленного в светских философских и теологических концепциях Средневековья и Нового времени. Когнитивный признак скромности – умеренность. *СКРОМНОСТЬ* в религиозном аспекте определена как внешнее проявление внутренней чистоты и смиренности христианина, в этическом – как форма осознания личностью своих обязанностей перед собой и обществом, моральное качество, характеризующее человека с точки зрения его отношения к себе и окружающим людям и проявляющееся в непризнании человеком своего превосходства, достоинства и самодостаточности, в соблюдении нравственной чистоплотности в сексуальной сфере. В обыденном сознании представителей современной британской культуры скромность сводится к соответствию требованиям сдержанности в движениях тела, одежде и украшениях.

Ключевые слова: лингвокультурный концепт *СКРОМНОСТЬ*, мораль, нравственность, теология, философия, этика.

Reznik V.O. The Notional Scope of the Concept *MODESTY* in the British Worldview. This article focuses on the prototypical features of the linguocultural concept *MODESTY* represented in the secular philosophical and theological discourse of the Middle Ages and New Time. The cognitive property of modesty is moderation. *MODESTY* in the religious sense is defined as the manifestation of the inner purity and humility of a Christian, in the ethical sense – as a form of a person's self-consciousness as far as his/her obligations to himself/herself and society are concerned, a moral quality of an individual found in his/her attitude towards himself/herself and surrounding people and realized through the individual's refusal of his/her own superiority, dignity and self-sufficiency, through the moral purity in the sexual sphere. The everyday sense of modesty for the representatives of the contemporary British culture is conformity to the requirements of moderation in bodily movements and bodily apparel.

Key words: ethics, linguocultural concept *MODESTY*, morality, philosophy, theology.

Концепт у когнітивній лінгвістиці визначається як індивідуальна оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку (*lingua mentalis*), всієї картини світу, відображеної у психіці людини [9, с. 90–93]. Одиницею лінгвокультурного виміру світу є лінгвокультурний концепт – складне багатомірне колек-

тивне ментальне утворення, в якому виділяються поняттєва, ціннісна та образна складові [7]. Внутрішня опозиція лінгвокогнітивних та лінгвокультурних концептів є суттєвою, але не контрадикторною [13], адже з позицій когнітивної лінгвістики ми йдемо від людини до культури, з позицій лінгвокультурології – від культури до людини [8, с. 29].

Метою цієї розвідки є характеристика поняттєвого простору концепту СКРОМНІСТЬ у християнській картині світу Великої Британії в аспекті панхронії.

Об'єктом дослідження виступає лінгвокультурний етичний концепт СКРОМНІСТЬ у британській картині світу, а його предметом – концептуальні ознаки скромності у світських філософських та теологічних концепціях Середньовіччя та Нового часу, закорінені в античній традиції.

Актуальність дослідження зумовлена застосуванням когнітивно-дискурсивного підходу до аналізу одного з важливих концептів етики – СКРОМНОСТІ, що слугує регулятивом людського буття.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні про те, що когнітивні ознаки СКРОМНОСТІ у світському сегменті англomовної християнської картини закорінені в релігійному тлумаченні СКРОМНОСТІ, починаючи з античних часів. Протягом історії вони зазнають змін, що виявляються у поняттєвій, але найбільш суттєві у ціннісній складовій концепту. З огляду на сформульовану гіпотезу, матеріал дослідження – лексичні засоби вербалізації концепту – вилучено з художніх та публіцистичних творів, представлених у Британському національному корпусі.

Оскільки належне та достатнє визначення має складатися з двох частин, у яких встановлюються відповідно родова належність означуваного явища та видові відмінності останнього від усіх інших порівнюваних із ним явищ цього роду [15, с. 1], визначення скромності як доброчесності [1; 4; 14; 15; 20 та ін.] обумовлює необхідність, з одного боку, з'ясувати природу доброчесності як родового для скромності поняття і, з іншого, встановити специфічні риси скромності, що відрізняють її від інших моральних чеснот.

У європейській етиці визначення доброчесності спирається на аналіз окремих кардинальних чеснот в античній філософії, якими, слідом за Сократом та Платоном, вважають мудрість (розсудливість), справедливість, мужність та скромність (помірність). Мудрість посідає чільне місце, адже вона, як властивість розуму, належить до всіх інших

людських чеснот. Мудрість проявляється в інших чеснотах, що характеризуються помірністю: у справедливості, що визначається як моральна міра в розподіленні переваг та вад спільного життя людей; у скромності – моральній помірності, способі поведінки стосовно чуттєвих задовольень, які мають підкорятися вимогам доброчесного розуму; а також у мужності – сконцентрованості волі на вимогах доброчесного розуму, способі поведінки, що дозволяє подолати фізичний біль і страх смерті, коли цього потребує мораль [4; 14, с. 117; 15, с. 4–6].

За Арістотелем, чия філософія призначенням людини називає щастя, у ролі якого постає споглядання вищого блага, доброчесність є внутрішнім станом людини, який робить людину щасливою або доброю: людське добро є діяльністю душі, погодженою з доброчесністю [1], а доброчесною людина стає за умови добрих вчинків, що, перетворившись на звичку, починають формувати внутрішні поштовхи та скеровані назовні вчинки цієї людини [15, с. 2–3]. Доброчесність в інтерпретації Арістотеля є одночасно шляхом до щастя як вищого блага і його суттєвим складником [1]: доброчесність є досконалим станом душі, у якому правильно спрямований розум узгоджується з рухом почуттів та оволодіває серединою, коли людина не схиляється ані в бік надлишку, ані в бік нестачі [4, с. 300–301; 14, с. 116], тобто і ціль життя людини, і спосіб її досягнення визначаються *помірністю*.

Під певним впливом античної філософії [18] християнське богослов'я призначенням людини вважає споглядання Бога як Вищого блага – мети, досягненню якої має сприяти доброчесність [20], що розтлумачує Ф. Аквінський у термінах, запропонованих Арістотелем, з тією різницею, що кінцевою метою доброчесності постає суто релігійне благо [15, с. 3]: “доброчесність є звичкою, яка завжди звернена до добра <...>, яка робить життя людини праведним” [20].

У світській філософії розірвано зв'язок доброчесності із щастям та вищим благом та доведено її взаємозалежність із метою життя, яка сама по собі є обов'язок [14, с. 116–117]: доброчесність

тлумачиться як моральна твердість волі людини у виконанні обов'язку. За таким поглядом стоїть історичний зсув, у ході якого суспільні відносини набули безособового характеру, а моральність із сфери особистісних чеснот перемістилася у сферу нормативних систем, де **доброчесність тлумачиться як фундаментальне моральне поняття**, що характеризує готовність та здатність особистості усвідомлено та неухильно наслідувати добро; цілісна сукупність внутрішніх, душевних та інтелектуальних якостей, що утілюють людський ідеал у його моральній досконалості [там само, с. 116]. Доброчесність, разом із принципами та нормами, є однією з основних форм об'єктивації моралі, яка, на відміну від принципів та норм, фіксує надособистісну та загальнозначущу сутність моралі, виражає індивідуалізованість та довільність останньої: як мораль, що стала мотивацією поведінки, доброчесність становить інтегральну характеристику моральної особистості [там само].

Тим самим доброчесність завжди співвіднесена з вищою, самодостатньою метою, яка не може бути зведеною до рівня засобу та відповідає людській досконалості; пов'язана з особливими, властивими лише їй духовними задоволеннями та практикується заради самої себе; виникає на перетині природно-афективних станів (інстинктів, пристрастей тощо) та розуму, що робить її якісною характеристикою етосу людини; є діяльним виявом моральної сутності людини, реалізованим у вчинках, у співвіднесеності із практикованими у суспільстві зразками поведінки; є вільною, усвідомлюваною поведінкою, за яку індивід несе відповідальність; протистоїть пороку [14, с. 116–118].

Кардинальні доброчесності розпадаються на низку похідних чеснот, номенклатура яких зазнає історичних змін. Так, традиційний набір доброчесностей розширюється спочатку чеснотами покірливості, щирості, величч, честолюбства, дружелюбності, люб'язності та правдивості, що обґрунтував Аристотель [14, с. 117], пізніше – теологічними доброчесностями віри, надії та любові-милосердя патристичної та схоластичної етики [там само, с. 463–469]. У Новий час відбулися зміни, в кон-

тексті яких традиційний перелік чеснот був, з одного боку, розширений, а з іншого, усунений на периферію морального життя: під впливом культурно-історичних факторів сформувалися чесноти протестантської етики, на які вказав М. Вебер: праця, бережливість, старанність [3, с. 26, 160], толерантність [11] тощо, у результаті чого антична вертикаль доброчесностей як сходинок досконалості, що наближують людину до вищого блага, була заміщена горизонталлю різноманітних моральних відносин, за якими стоять обов'язки людини стосовно до себе та до інших [14, с. 117–118]. Історичне варіювання тлумачення доброчесності і діахронічні зміни набору окремих чеснот підтверджують неонтологічний статус та градуальний характер доброчесності, зміст і оцінка якої залежать від соціокультурних та психологічних аспектів картини світу певного соціуму в єдності вищих і культурно та/або індивідуально обумовлених цінностей.

Аналіз сучасного набору традиційних християнських чеснот свідчить, що скромність здобуває загальноетичну оцінку як форма **помірності** – чесноти, спрямованої у дусі аскетичної повчальної традиції [14, с. 26–29] на підпорядкування благочинному розуму усіх п'яти видів людських почуттів [там само, с. 544–545]. Помірність виражається у здатності людини бути хазяїном власних почуттів, бажань, спокус та пристрастей як необхідній умові досягнення морально обґрунтованої мети [там само, с. 503–505]. З погляду античної етики, помірність визначає правильну мету, мудрість – правильні засоби її досягнення. Отже, в основі поняття СКРОМНІСТЬ лежить МІРА, що пізнається через операцію оцінювання, і саме помірність (від *modest* (перша фіксація в англійській у 1560 від лат. *keeping due measure*)) виявляється провідною когнітивною ознакою СКРОМНОСТІ, починаючи з античних часів.

Не менш важливою ознакою є те, що СКРОМНІСТЬ виявляється лише у ставленні людини до іншого. В античній філософії та теології це вертикаль людина → БОГ, у світській етиці Нового часу – горизонталь людина → людина. У християнській етиці помірність, відповідно до вищої мети

самовідданого служіння Богу, трактується як добротність, дарована Богом як умова можливості для людини, яка живе у мирі, бути причетною до Бога [там само, с. 504]. У світській філософії Нового часу помірність трактується як вміння людини контролювати тваринні схильності (прожерливість, пияцтво, похоть тощо) згідно з вимогами скромності та благопристойності, спрямоване на збереження людської природи у досконалості [там само, с. 505]:

(1) *Riddell, who was a modest man, not given to cakes or ale, <... > /BNC, HNK 1057/.*

Відмінним від властивого усім іншим формам помірності та історично незмінним є розуміння скромності як зовнішнього вияву внутрішніх чистоти і **покірливості** [4, с. 443–444; 15, с. 3], пор.: за словами Ф. Аквінського, саме зовнішня поведінка є знаком внутрішньої диспозиції людини [20]. Аспекти скромності, чистота і покірливість визначаються відповідно як моральна охайність у сексуальному житті [2, с. 21; 19, Romans 1:24, Romans 6:19] (2) та моральна якість, протилежна погордливості та зарозумілості [14, с. 503–505; 15, с. 7, 12] (3):

(2) *Dr Neil was not in any way surprised at McAllister's reaction to his lovemaking; he expected such modesty from a well brought up young girl, <... > /BNC, HGE 2486/;*

(3) *<... > his uncharacteristic modesty is aimed at avoiding the complacency trap /BNC, CBG 9924/.*

У теологічній традиції чистота визначається як 'ритуальна чистота перед Богом' та конкретизується у сексуальному смислі як 'непорочність, цнотливість, незайманість' головним чином стосовно до жінок [2, с. 185; 19, 2 Corinthians 11:2, 1 Peter 3:1–2]:

(4) *She sat up, clutching the blankets to her breast and feeling faintly ridiculous when she recalled her lack of modesty in the hut /BNC, HH1 3239 /.*

Покірливість відображує релігійно-моральне стремління людини до досконалості [20]; і чим вище піднімається людина морально, тим більше усвідомлює свою гріховність [14, с. 443–445]. Джерелом покірливості виступає істинна любов до Бога,

віра та сподівання на Нього [там само]. У цьому сенсі покірливість виступає фундаментом та зв'язком усіх благ, основою християнського світобачення [6]: добротність розуму [14, с. 443], покірливість характеризує внутрішній стан, у якому людина, визнаючи свою гріховність та недосконалість, вважає себе нездатною до самостійних добрих вчинків, а в усьому уповає на Бога:

(5) *<... > it requires from the start a degree of modesty and admission that we cannot hope to cover everything! /BNC, AMT 7/.*

Усвідомлення людиною власної моральної нікчемності є результатом щирого порівняння себе із Законом, але із здатності людини до такого "внутрішнього законодавства" має виникати глибока самоповага: усвідомлення недосяжності ідеалу одночасно принижує та підносить покірного; перше виявляється у почутті власної нікчемності, друге – у почутті безпосередньої співвідносності з найвищою величиною [4, с. 443–444].

Протиставлена амбіційності, честолюбству [19, Philippians 2:3], марнославству та самовпевненості [там само, Romans 12:16–17] (6), покірливість тісно пов'язується з довготерпінням, полегшенням та прощенням [там само, Ephesians 4:2] (7):

(6) *<... > I'm a very modest woman; hate self-praise /BNC, CFY 2245/;*

(7) *He was a quiet, modest man, easy going and uninhibited, with a loud infectious laugh, his tolerance and good humour enabling him to disagree strongly without giving or taking offence <... > /BNC, GT9 300/.*

Покірна людина визнає себе негідною великого, вважає ближнього вищим за себе [19, Philippians 2:3] (8) і завжди випереджує його у шанобливості [там само, Romans 12:9–10] (9):

(8) *Always self-deprecating and modest, he fought bravely a long struggle against cancer <... > /BNC, A29 22/;*

(9) *<... > with a modest and helpful nature; the curatorial role was one for which he was well suited /BNC, GT0 192/.*

У релігійній картині світу покірливість – "викорінювач пристрастей" – здатна вивести душу

людини із безодні гріхів до неба. Досягненню покірливості сприяють “некористолюбство” (10), простота мовлення (11), жебракування, уникання світу, приховування власної мудрості і благородства (12) тощо [10]:

(10) *Manzoni was a modest man and never enjoyed the standards of living which his fame would have allowed – the bedroom has a simple iron bed, the fireplace is small, the armchairs ordinary* /BNC, ANB 718/;

(11) *He had a clear scientific mind but was self-effacing, modest, and a man of few words* /BNC, GSX 1493/;

(12) *Despite his lineage and academic qualifications, Denholm was modest and retiring to a fault* /BNC, CKC 95/.

Отже, скромність є “первісною доброчесністю знання про власне моральне небуття <...>. Скромність є самопізнання, самокритика, аксіологічна самодостатність – а тим самим істинний початок мудрості <...>, перетворення усвідомлення власної нецінності у визнання моральної цінності іншого” [4, с. 442]. Отже, важлива ознака скромності – її вияв лише “у ставленні до іншого” [там само, с. 443]:

(13) *But I am a modest man and I would welcome a second opinion from the Minister: does he agree or does he disagree?* /BNC, HHW 5149/.

Так, зовнішні прояви внутрішніх чистоти й покірливості спрямовані на створення людиною уявлення про себе в інших: у випадку чистоти йдеться про те, як презентація себе чи інших може спокусити оточуючих (14), у випадку смиренності – про необхідність бути чесним із самим собою та оточуючими й пам’ятати своє місце та свою істинну вартість (15)” [15, с. 8]:

(14) <...> *“indecent” material which merely embarrasses the sexual modesty of ordinary people* /BNC, J78 1413/;

(15) *I’m a modest man, I know my place in life* /BNC, KP6 1704/.

Тим самим збереження чистоти скеровується на збереження власної чистоти й чистоти оточуючих [15, с. 9–10], а покірливість, оскільки лексе-

мою *modesty* у християнській свідомості активуються головним чином значення ‘стриманість у рухах тіла’ і ‘стриманість у вбранні та прикрасах’ [там само, с. 9], на думку Ф. Аквінського [20], виражається, зокрема, у доречності поведінки та одягу, їх відповідності громадській позиції людини, її соціальному оточенню, роду діяльності, конкретній ситуації тощо:

(16) *With Rupinder’s modesty threatened by hordes of lower-caste villagers, Mrs. Puri had eventually realized where her duty lay* /BNC, H89 999/.

Отже, доброчесність і, зокрема, скромність виражаються у добропорядності [14, с. 118] – характеристики особистості, що свідчить про її відповідність обов’язкам, покладеним на неї її статусом у суспільстві: разом із становою гідністю, добропорядність вимагає, щоб індивід, причому за власним визначенням, став за посередництва своєї діяльності, старанності та вміння одним із членів громадянського суспільства, а також здобував цим визнання в своєму уявленні та в уявленні інших [5, с. 245].

Вікторіанська мораль висуває скромність на перший план серед інших чеснот і пов’язує скромність, головним чином, з оцінкою жінки. В етичній свідомості англійців засобами досягнення чесноти скромності є доброчесне вбрання та поведінка [15] (17), при чому кодифіковані релігійні вимоги до них, залишаючись гранично суворими для монахів та духовенства, є, тим не менш, порівняно помірними для мирян [14, с. 409] (18):

(17) *The obligation of modesty is on both men and women; men are also required to dress and behave in a modest way* /BNC, ACL 1182/;

(18) *Although a pleasant and a modest man, he was also a compulsive competitor – in pints, in sex, in stories, in sport, on the stage* /BNC, CL2 1865/.

Вбрання є надзвичайно важливим засобом досягнення чесноти скромності, оскільки слугує захистом як власної моральної чистоти, так і її збереженню в інших: коли вживають слово *modesty*, майже завжди мають на увазі те, як людина, головним чином жінка, одягнута [15, с. 23]:

(19) *She had her underclothing beneath, of course, and the expensive silk was of such a luxuriously close weave that there was nothing immodest about the outfit* /BNC, H9H 1029/.

У Вікторіанську епоху настанова запобігати оголенню окремих частин тіла, демонстрації їхніх форм і навіть простому привертанню до них зайвої уваги [15, с. 25–28] набуває особливого, навіть гіпертрофованої значущості, що межує із ханжеством. Це підкреслює градуальний характер концепту СКРОМНІСТЬ як результату оцінки, де до параметру міри (мало – помірно – багато) долучається параметр широти поведінки (широ – неширо) [12]:

(20) *But most of them (gowns – B.T.) would have a neck that was quite high; modesty was getting to be a really important factor, so we're covered from head to toe* /BNC, KRJ 47/.

Одяг, відповідно до вимоги скромності, має засвідчувати суспільне становище людини [15, с. 24], її культурну належність [там само, с. 28], відповідати погодним умовам, конкретному заняттю [там само, с. 30] та, головне, статі людини [19, Deuteronomy 22:5]: одяг жінки має бути жіночим, щоб відображувати її жіночність; одяг чоловіка має бути чоловічим, щоб відображувати в ньому чоловіче [15, с. 30]:

(21) *<...> instructs his female pupils in ladylike behaviour, modesty, charm and attractive appearance* /BNC, H83 536/.

Так само й зачіска має відповідати статі: довге волосся у жінки “*is a glory to her <...> because her hair has been given her as a covering*” [19, 1 Corinthians 11:14–15]. Довге волосся у жінки, за релігійними уявленнями, слугує природним покриттям, що засвідчує її покору чоловіку (із цієї самої причини жінки мають завжди ходити з покритою головою [там само, 1 Corinthians 11:5; 20]) (22), коротке волосся чоловіка символізує силу [15, с. 35–36], покладену на нього патріархальними принципами християнства [16; 17] (23):

(22) *Shy and modest, Pauline Ashley says only: 'I just do what a wife has to'* /BNC, CH1 5568/;

(23) *But the positive value of this female-identified modesty remains outweighed by the disadvantages*

which a lack of egotism implies in psychology /BNC, CMR 541/.

Але людина, навіть одягнута у конопляний мішок, може бути нескромною [15, с. 47] за умови несправедливої поведінки, що акцентує **поведінковий характер** концепту СКРОМНІСТЬ (пор. це “презентаційний” концепт за О.К. Мушаєвою):

(24) *Because modesty in behaviour is such a high priority, <...> /BNC, ACL 1318/.*

Несправедливість у поведінці розкривається, з одного боку, як невідповідність конкретній ситуації й соціальному оточенню, а з іншого, як порушення внутрішньої чистоти людини (25) недозволенними рухами, що демонструють хтиві наміри та привертують надмірну увагу (26), несправедливими словами, що використовуються у брудних жартах та брехні (27), і хтивими поглядами, що призводять людину до скоєння гріха подумки, адже очі тісно пов'язані з душею (28) [15, с. 47–56]:

(25) *Men often believed that a woman's modesty could be judged by her ability to blush under the right circumstances* /BNC, AN4 1883/;

(26) *'Indecent' means any affront to modesty, usually touching a female's private parts, but less obvious acts include a kiss followed by a suggestion concerning intercourse* /BNC, CE2 2880/;

(27) *<...> as though someone had paid her a compliment which, in modesty, she must affect not to have heard* /BNC, G0X 745/;

(28) *Impelled by an instinct greater than herself, Alice slunk forward, walking between the bent legs, looking that magical organ in the eye, caught by its immodest yet complex configurations* /BNC, HA0 2563/.

Відповідно до християнської доктрини скромності, жінкам забороняється користуватися косметикою [15, с. 41–44], адже “жінки, які розфарбовують себе <...>, є фальшивими, що не може не свідчити про гріх” [20], чоловікам та жінкам – фарбувати волосся [15, с. 36–37] та проколювати тіло заради прикрашання [там само, с. 44–46]:

(29) *He was too conventional to use make-up but had no objection to skin-care products, eyelash or hair dye* /BNC, AC3 1839/.

Таким чином, проведена розвідка дозволяє вважати провідними когнітивними ознаками СКРОМНОСТІ у британській картині світу помірність (результат операції оцінювання) та поведінковий характер і визначити скромність у релігійному аспекті як зовнішній прояв внутрішньої чистоти й покірливості християнина, в морально-етичному – як форму усвідомлення особистістю своїх обов'язків перед собою та суспільством, моральну якість, що характеризує людину з погляду її ставлення до себе та оточуючих і виявляється у невизнанні людиною своїх переваг, гідності і самодостатності, у дотриманні моральної чистоти у сексуальній сфері. У буденній свідомості представників сучасної західної культури скромність зведена до відповідності вимогам стриманості у рухах тіла, вбранні та прикрасах.

Перспективу дослідження становить аналіз поняттєвої, ціннісної та образної складових лінгвокультурного концепту СКРОМНІСТЬ в британській картині світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Никомахова етика [Електронний ресурс] / Аристотель ; [пер. Н. Брагинской]. – М. : ЭКСМО-Пресс, 1997. – Режим доступу : <http://www.lib.ru/POEEAST/ARISTOTEL/nikomah.txt>.
 2. Барнуэлл К. Ключевые понятия Библии в тексте Нового Завета / К. Барнуэлл, П. Дэнси, Т. Поп. – СПб. : Летний Институт Лингвистики, Изд-во “Герменевт”, Христианское общество “Библия для всех”, 1996. – 192 с.
 3. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер ; [пер. с нем.]. – Ивано-Франковск : Ист-Вью, 2002. – 352 с.
 4. Гартман Н. Этика / Н. Гартман. – СПб. : Изд-во “Владимир Даль”, 2002. – 708 с.
 5. Гегель Г.В.Ф. Философия права / Гегель Г.В.Ф. ; [пер. с нем.]. – М. : Мысль, 1990. – 526 с.
 6. Златоуст Иоанн, свт., архиепископ Константинопольский. Творения [Електронний ресурс] / Иоанн Златоуст. – Режим доступу : <http://www.ispovednik.ru/zlatoust/index.htm>.
 7. Карасик В.И. Лингвокультурная концептология: учебное пособие к спецкурсу / В.И. Карасик, Н.А. Красавский, Г.Г. Слышкин. – Волгоград : Парадигма, 2009. – 116 с.
 8. Карасик В.И. Языковые ключи / В.И. Кара-

сик. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 520 с.
 9. Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 248 с.
 10. Лествица или Скрижали духовные преподобного отца нашего Иоанна игумена Синайской горы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wco.ru/biblio/books/ioann1/Main.htm>.
 11. Понятие толерантности // Декларация принципов толерантности генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://school-sector.riam.ru/prava/zakony/tolerance/1.htm>.
 12. Шевченко И.С. Дискурсообразующие концепты викторианства: СКРОМНОСТЬ vs. ХАНЖЕСТВО / И.С. Шевченко // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2010. – № 2. – С. 73–84.
 13. Шевченко И.С. Подходы к анализу концепта в современной когнитивной лингвистике / И.С. Шевченко // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. Серія “Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов”. – 2006. – № 725. – С. 192–195.
 14. Этика: Энциклопедический словарь / [под ред. Р.Г. Апресяна и А.А. Гусейнова]. – М. : Гардарика, 2001. – 671 с.
 15. Goodman Donald P. The Modesty Handbook / Donald P. Goodman. – Martinsville : Goretta Publications, 2006. – 74 p.
 16. Hampson D. Theology and Feminism / D. Hampson. – Oxford : Basil Blackwell, 1990. – 188 p.
 17. Macionis J. Sociology / J. Macionis. – Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall, 2006. – 716 p.
 18. Nash R. Was the New Testament Influenced by Pagan Philosophy? [Електронний ресурс] / R. Nash // The Christian Research Journal ; ed. by E. Miller. – Fall 1993. – Режим доступу : <http://www.iclnet.org/pub/resources/text/crj/crj-jrnl/web/crj0163a.html>.
 19. The Holy Bible. King James Version [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kingj bible.com/genesis/1.htm>.
 20. Thomas Aquinas St. The Summa Theologica [Електронний ресурс] / St. Thomas Aquinas ; [Literally translated by Fathers of the English Dominican Province] ; Online Edition Copyright by Kevin Knight, 2008. – Режим доступу : <http://www.newadvent.org/summa/index.html>.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. The British National Corpus (BNC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.natcorp.ox.ac.uk/>.